

Filmoteka Szkolna

Temat lekcji: Gorzki śmiech - „Zezowate szczęście” Andrzeja Munka i „Fotel” Daniela Szczechury

Opracowanie: Wioletta Wojczyszyn

Etap edukacyjny: szkoła ponadpodstawowa

Przedmiot: język polski

Czas: 2 godziny lekcyjne

Cele lekcji:

Po lekcji uczeń powinien:

- wskazać kontekst historyczny analizowanego tekstu
- rozpoznawać komizm postaci i komizm sytuacyjny
- posługiwać się pojęciami: satyra, komizm, groteska
- oceniać i interpretować dzieło filmowe
- odczuwać potrzebę aktywnego uczestnictwa w kulturze

Środki dydaktyczne:

- filmy: „Zezowate szczęście” A. Munka i „Fotel” D. Szczechury
- słownik terminów literackich, encyklopedie
- www.filmpolski.pl

Metody:

- rozmowa interpretacyjna
- hipoteza interpretacyjna
- metoda analogii,
- pogadanka heurystyczna
- burza mózgów
- praca w grupach

Przebieg lekcji:

1. Na początku prowokujemy młodzież do formułowania pierwszych hipotez interpretacyjnych, prosząc uczniów o dokończenie zdań:

- *Dla mnie ten film mówi o .....*
- *Według mnie problem, jaki porusza film, to .....*
- *Moim zdaniem film dotyczy zagadnienia .....*

Na tablicy zapisujemy najbardziej popularne i oryginalne hipotezy interpretacyjne. Zostaną one poddane konfrontacji w końcowym ogniwie lekcji.

W rozmowie nauczającej (pogadance heurystycznej) analizujemy wspólnie z uczniami, z jakiej perspektywy opowiadana jest historia. Uczniowie zastanawiają się, kto (albo – co) opowiada nam losy bohatera. Powinni zauważyć, że na opowieść składają się: spowiedź głównego bohatera przed naczelnikiem więzienia oraz „narracja” okiem kamery, która czasami wspiera, a czasami kpi i podważa opinię głoszoną przez Piszczyka (np. scena aresztowania – Piszczyk bełkocze, że odmawiał sobie ciasteczek, tego na pewno by nie opowiedział, a zatem to „oko” kamery pokazuje nam to wydarzenie). Wprowadzamy (lub przypominamy) pojęcie retrospekcji.

2. Podkreślamy, że film jest serią retrospekcji, z których każda stanowi oddzielną całość fabularną. Prosimy uczniów, aby w parach wyliczyli je i nadali im tytuły. W celu uporządkowania i ujednoczenia wszystkich zapisów, po prezentacji propozycji kilku par, na tablicy zapisujemy kluczowe tytuły (np. Dzieciństwo, Czas studiów, Wrzesień 1939 r., W obozie jenieckim, W fabryce zbrojeniowej, Interesy i konspiracja, Biuro pisania podań, W wirze sprawozdawczości itp.).

Filmoteka Szkolna

Pytamy też uczniów, czy w zwrotach akcji i losów głównego bohatera zauważyli jakieś motywy (przedmioty lub rekwizyty), które można uznać za charakterystyczne dla poszczególnych retrospekcji (np. trąbka, pocałunek, mundur, teczka, pieniądze). Co – ich zdaniem – sygnalizują (przemianę bohatera: w harcerza, mężczyznę, żołnierza, konspiratora i zamożnego „groszoroza”).

Na koniec ćwiczenia podsumowujemy, że do tej pory uczniowie zastanawiali się nad „treścią” losów Puszczyka. Wyjaśniamy też, że ważny jest również sposób, w jaki przedstawiona została jego historia. Pytamy, jak jest ona opowiedziana. Uczniowie wskazywać będą m. in. na: zabawność, śmieszność, groteskowość, komediowość i różnorodność.

3. Dzielimy uczniów na 3 grupy – uczniowie w grupach odnajdują przykładowe elementy filmu o charakterze:

I grupa – komicznym i groteskowym

[gagi - np. przyspieszone tempo zdjęć, skojarzenia z Chaplinem, pozbawiają postać patosu i powagi, wyolbrzymione dźwięki np. nożyczek; epatujące swą sztucznością rekwizyty, np. bomby, które nosi bohater, groteskowy jest sam bohater: niepozorny, nieśmiały, sentymentalny blagier z tęsknotami do prawdziwej męskości]

II grupa – tragikomicznym

[„taniec” pod bombami na polu kapusty, scena z wykrzykiwaniem haseł w czasie demonstracji, scena aresztowania, Piszczyk w mundurze galowym, ostaniamy scena filmu – „ucieczka od wolności”, w której Piszczyk wyrwa się strażnikowi wypuszczającemu go na wolność]

III grupa – symbolicznym

[dzieciństwo; symbolika freudowska - nożyce, których dźwięk prześladowuje bohatera przez całe życie, figura dominującego ojca, podglądanie roznegliżowanych kobiet, obgryzanie ołówka, dręczenie przez grupę rówieśników, symboliczna scena nalotu - zderzenie jednostki i historii, obraz koszar - bałagan świadczący o ucieczce w popłochu, porzucony portret Piłsudskiego, napuszone hasła na ścianach, mundur galowy w szafie]

Na forum przedstawiciele poszczególnych grup przedstawiają wnioski, czytając na zakończenie słownikowe definicje gatunków: komedia, groteska, tragikomedia

4. Prosimy uczniów, aby zastanowili się krótko, jakie emocje i uczucia wzbudza w nich główny bohater. Uczniowie zapisują je w zeszytach a następnie kolejno, tak jak siedzą w ławkach, odczytują po jednej nazwie, pomijając te, które zostały już wymienione. Podczas tej burzy mózgów okaże się, że postać może wzbudzać niejednoznaczne odczucia i emocje (np. politowanie, współczucie, pogardę, oburzenie, zrozumienie, sympatia).

Zwracamy uwagę na to, że wśród wymienianych odczuć pojawia się sympatia. Można zapytać uczniów, czy Piszczyk jest naprawdę sympatyczny, czy też stara się być sympatyczny, a widzowie dają się nabrać i lubią go. Po krótkiej wymianie zdań prosimy uczniów, aby wskazali przykłady z filmu, które by potwierdzały taką teorię (np. chce dorosnąć do wyobrażeń Basi - naraża się biorąc ze sobą konspiracyjną prasę, chce wstąpić do AK, ma „dobre serce” - pomaga Żydówce w czasie ataku bojówkarzy na sklepy żydowskie). Podsumowując podkreślamy, że Piszczyk pragnie akceptacji, chce stać się zwyczajnym członkiem społeczeństwa. Jego „nieporadność”, naiwna wiara w słuszność głoszonych haseł oraz konformizm powodują, że postać ta reprezentuje postawę charakterystyczną dla każdego społeczeństwa i w każdym czasie.

5. Prosimy uczniów, by spojrzeli jeszcze raz na zapisane na tablicy tytuły poszczególnych etapów w życiu bohatera. Zapisujemy na tablicy 3 pytania, prosząc, aby każdy wybrał jedno z nich i przygotował 2-3 zdaniową wypowiedź ustną, w której przedstawi i argumentuje własne zdanie, odwołując się do przykładów z filmu.

Filmoteka Szkolna

- *Czy szczęście bohatera jest konsekwencją biegu wydarzeń, wyrokiem historii, co sugeruje Piszczyk, a może swym lizusostwem i pełnym blagi zachowaniem prowokuje je sam bohater?*
- *Jak rozumiecie tytuł „Zezowate szczęście”?*
- *Jaki obraz Polaka i wojny zostaje przedstawiony w tym filmie? Co znaczy, że everymana Polaka prześladowuje „zezowate szczęście”?*

Uczeniowskie wypowiedzi (ochotników) pozostawiamy bez komentarza, zwracając ewentualnie na błędy językowe lub formalne braki (np. niepełna wypowiedź) zapowiadając, że kolejny obraz filmowy pomoże im znaleźć odpowiedź na pytanie, czy „zezowate szczęście” zależy od historii, czy od człowieka?

6. Po projekcji filmu animowanego „Fotel” Daniela Szczechury zwracamy uwagę uczniów na jego symboliczną wymowę (brak konkretnego miejsca i czasu akcji, rytmiczna muzyka jazzowa, neutralna emocjonalnie itp. - sytuacja abstrakcyjna).

7. Pytamy, jakie cechy ludzkie przejawiają przypominające owady istoty? Uczniowskie propozycje zapisujemy na tablicy lub dużym arkuszu papieru (np. zawiść, dążenie do władzy za wszelką cenę, złośliwość, przebiegłość, zazdrość). Czy „anonimowych” bohaterów animacji łączy coś z Piszczukiem?

Wskazujemy przede wszystkim na to, że w obu filmach ukazane są ludzkie ułomności, wady i słabości oraz to, że w swoich dążeniach do osiągnięcia konkretnego celu sięgamy po wiele, czasem wątpliwych etycznie, środków.

8. W podsumowaniu uczniowie powinni wrócić do zapisanych na początku lekcji ustaleń. Ponownie prosimy ich o dokończenie, tym razem w zeszytach, jednego ze stwierdzeń:

- Dla mnie ten film mówi o .....
- Według mnie problem, jaki porusza film, to .....
- Moim zdaniem film dotyczy zagadnienia .....

Stanowiąc będzie ono początek krótkiej, kilku zdaniowej notatki podsumowującej lekcję (uczniowie kończą ją w klasie lub w domu). W notatce powinni nawiązać do tematu zajęć, podkreślając uniwersalizm „Zezowatego szczęścia”.

Zadanie domowe:

Zastanówcie się, który ze znanych Wam współczesnych polskich filmów wywołuje „gorzki śmiech”? Dlaczego?